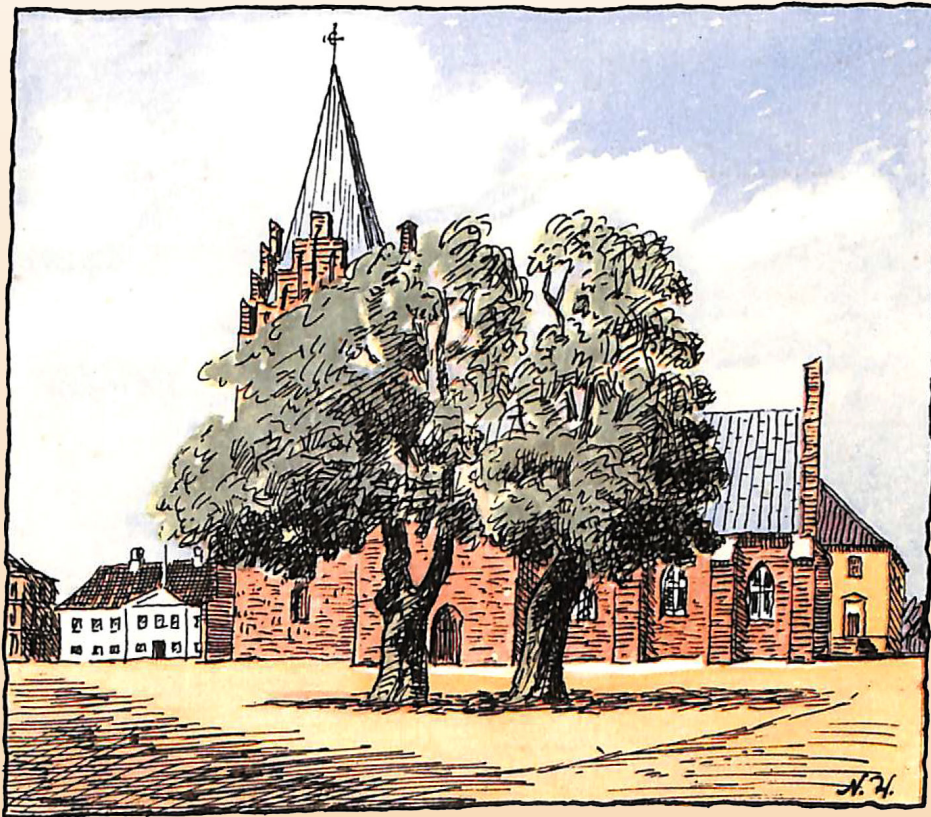

Den gamle Bagerbutik paa Lillegade i Grenaa

Af Carl Svenstrup

GRENAA
Grenaa Folketidendes Bogtrykkeri
1932

Den gamle Bagerbutik
paa Lillegade i Grenaa

Lillegade med Hartmanns Butik, kort før Nedrivningen Sommer 1931.

Atter er et af vore gamle Grenaa-huse faldet, og et nyt har rejst sig paa Grunden. Bager Hartmanns morsomme lille Gavlhus, som ragede saa langt ud paa Fortovet, at det næsten naaede Rendestenen, og som var kendt af alle i Byen og Omegnen, er ikke mere.

Den Plet, hvor Huset laa, er et af de Steder, der allertidligst er nævnt i Byens Aktstykker. Det omtales i et Haandskrift om Grenaa, som findes i det kgl. Bibliotek. Det er forfattet i Aarene omkring 1738 af I. V. Dauw, der var Præst paa Anholt, og indeholder Afskrift af en Del Dokumenter, som angaar Grenaa Kirke og Skole.

Deri omtales et Mageskifte, som fandt Sted i 1664, og hvorved Byens daværende Rector, Rasmus Raaballe, overdrager sit Sted paa »den Liden Gade« til den latinske Skole. Og det anføres, at nævnte Sted var beliggende Vest for Rector Raaballes egen Have.

Gennem en Række Undersøgelser, som det vilde føre for vidt her at komme ind paa, mener jeg at have afgørende Beviser for, at den Bygning, som Latinskolen modtog, har ligget, hvor nu Lillegade Nr. 12 (altsaa Farvehandler E. Møller), og at følgelig Rector Raaballes Have har været den Plet, hvorpaa nu Bager Hartmanns Hus er bygget.

Saa er der et Spring fremad i Tiden paa smaa hundrede Aar. Da

Lillegade ca. 1900.

ligger her et Hus, som tilhører Kobbersmed Mads Petersen. Huset er ganske lille og allerede gammelt, efter som det i Brandtaksationen for 1771 kun er assureret for 30 Rdl. Kobbersmeden var vist ugift. I Skiftet efter ham i 1770 nævnes hverken Hustru eller Børn. Men Huset er pantsat for 30 Rdl. til en Christian Broch, og han bliver derpaa dets Ejer.

I en Købmandsgaard paa Torvet som laa, hvor nu Raadhuset er bygget, boede paa den Tid en af Byens ansete Købmænd, Rasmus Schifter.

Han købte omkring 1775 dette Hus og for Resten ogsaa Nabohuset mod Vest, hvor den nedlagte Latinskole havde været. Nabohuset ombyggede han fra Grunden, medens dette fik Lov at ligge hen.

I 1787 ægtede Schifters Datter, Else, Byens daværende Organist og Bedemand Georg Friderich Remte, og Schifter overlod de nygifte de to Huse som delvis Betaling af Datterens Mødrearv.

Ægteskabet varede kun kort. Remte forlod Hustru og Embede ganske brat, uden at nogen vidste, hvor han drog hen. Nogle Aar efter blev Ægteskabet ophævet ved Dom, saa Else kunde gifte sig igen. Huset her var da allerede solgt.

Af den Række skiftende Ejere, som det har haft siden, skal jeg kun nævne »Hesteskierer« Søren Mauritzen, der købte det i 1802.

Hesteskæreren var i tidligere Tid en af Amtet beskikket Person, der kastrede Hingste og andre Dyr (D. Ordb. Bd. 8 Sp. 66), altsaa en Slags Forløber for Nutidens Dyrlæger, ligesom Badskjærer og Broksnidere var Forløber for Kirurger og Læger. I en af Schandorphs Romaner taler en af Personerne om »den Manér, at de nu kalder en Hesteskærer eller Grisegilder for »Dyrlæger« eller »Vettrenærer«.

Morsomt nok fandtes ved Udgravning af Kælderen nu i Sommer en hel Del Dyreknogler, som formodentlig maa stamme fra Hesteskæreren's Virksomhed.

I en Brandtaksation fra den Tid nævnes, at Huset er paa 5 Fag og vender Gavlen mod Gaden, samt at Ejendommen strækker sig helt ud til »Monse Gyde«, hvor Grunden dog kun er 9 Al. bred.

En senere Ejer er Skomager Søren Korup, der i 1840 solgte Huset til Guldsmed Bræmer, der straks eller, i samme Aar, afhændede det til Bager Hans Henrik Hartmann. Dermed kom det endelig paa faste Hænder, idet det altsaa har været i denne Slægts Eje i 90 Aar.

Hvem der oprindelig har opført Bygningen, lader sig ikke afgøre. Der er lavet om, bygget til og repareret paa den i det uendelige, saa der kun var et Par Fag af det oprindelige Bindingsværk fra 17-Hundrederne tilbage, men disse Rester har antagelig været henved 200 Aar gamle og noget af det ældste i Byen.

Gamle Maler E. Hartmann har i sin Tid fortalt mig en Del om Huset og Beboerne fra 1840 og fremefter.

Huset var selvfølgelig dengang Bindingsværk og havde Straatag. Købesummen skulde være 90 Rdl., men fandtes lovlig høj. Sælgeren gik da ind paa at sætte en ny Overdel paa Huset, hvilket formodentlig vil sige nye Bjælker og Tegltag, og saa skulde Prisen være 120 Rdl.

Der var dengang 1 Dør og 3 almindelige Fag Vinduer til Gaden. Oppe i Gavlen sad en Lem. Derigennem kunde Melsækkene hejses op paa Loftet. Den øverste Etage blev først sat paa meget senere.

Gamle H. H. Hartmann stammer fra København, hvor han var født 1813. Han havde arbejdet forskellige Steder her og i Udlandet og kom til Grenaa efter et treaarigt Ophold i Hamborg og blev Svend hos en Bagerenke, der hed Madam Bagesen. Det var oprindelig ikke hans Mening at slaa sig ned for bestændig i denne lille, afsides By, men efter at han havde ægtet Christine Christiansdatter Løber, Datter af en Skovløber i Drammelstrup, tog han i 1840 Borgerskab her i Grenaa, købte Ejendom og voksede fast her.

Kringelen over Butiksdøren stammer fra Aalborg. Mdm. Bagesen havde haft den med hertil, og af hende fik Hartmann den. Følgelig maa den være mindst 100 Aar gammel.

Den Tids Arbejdsforhold for Bagere var meget forskellige fra Nutidens.

De fleste Folk lagde dengang selv deres Rugbrød. De købte Mel paa

Bager H. H. Hartmann,
f. 1813, d. 1892.

De tre Brødre
Rudolph, Emil og Peter Hartmann.

Møllen, lagde selv Dejgen og kom saa til Bageren og fik den bagt. Brødene bragtes til Bageriet paa en Fjæl. Den var til at sætte paa Skulderen og havde en Indskæring paa Midten, saaledes at den ragede frem baade fortil og hagtil paa hver Side af Halsen, naar man bar den. I Almindelighed stod der saa 2 Brød foran og 2 bag.

Hvert Brød var forsynet med et Mærke, der var presset ind i Dejgen, Eks. ved Hjælp af en Nøgle.

Denne Form for Rugbrødsbagning var saa almindelig, at den langt overvejende Del af Kunderne lod bage saaledes. Af sit eget Rugbrød solgte Bageren næppe een Ovnfuld om Ugen.

Derimod lavedes Surbrød, bagt af Rugsigtemel, som solgtes til en Pris af 2 og 4 Sk. pr. Stk.

Eller der bagtes Beskøjter, som solgtes til Nordmændene.

Naar de norske Skippere kom hertil med en Ladning Træ, fik de Lasten fuld af Beskøjter hjem.

Dejgen til disse var almindelig Rugbrøddejg. Den formedes som til et 10 Punds Rugbrød og blev saa skaaret i Skiver paa 2 á 3 Tommers Tykkelse. De bagtes i Ovnen og blev derpaa flækket, omtrent som nu Tvebakker, og tørredes saa om Natten i et lukket Rum over Ovnen.

Gamle Maler Hartmann, der var Bagerens ældste Søn, har fortalt mig, at han i sine Drenges aar ofte maatte ligge nede i Bageriet mange Timer om Natten og vende Beskøjterne, naar de var tilstrækkelig tørre. Saa han længtes ikke efter at se Skipper Tønnesen fra Arendal i Norge, der var deres Hovedaftager.

Efter Tørringen var Beskøjterne ca. 1 Tomme tykke og sten haarde. De kunde holde sig i aarevis og maatte blødes op i Vand, før de skulde spises.

Af Sigtemel bagtes »Skaanrogger« til Skibsbrug; de var noget min-

Lillegade ca. 1905.

dre end Beskøjterne.

Alt solgtes naturligvis ud af Huset. Undtagelsesvis kunde det ske at en særlig velanskreven Person kunde faa Lov at fortære sit Surbrød paa Stedet.

Som f. Eks. Byfoged Aagaard der boede længst nede paa Lillegade, hvor nu »Grenaa Folketidende«, og som var Ungkarl. Naar han kom fra Retten og gik hjem, lagde han ofte Vejen ind i Hartmann Butik. Der fik han et flækket Surbrød med Smør og Ost paa, et Glas Rødvind til og en Snak med Bagerens Kone, der passede Butikken. Hartmann selv havde som Regel travt i Bageriet.

Naar saa Byfogden spurgte om Prisen, var Svaret 4 Sk. Det var Surbrøddets Pris. Resten af Fortæringen var betalt med Æren af Byfogdens Besøg.

Det blev saa en staaende Regel, at Aagaard, naar han gik, lagde sin 4 Sk. paa Disken med de Ord: »Værs'god. Mdm. Hartmann og Tak skal De have«.

Efterhaanden blev det naturligvis Skik at Bageren ogsaa begyndte

at bage Hvedebrød. Foruden at sælge fra Butikken havde de saa en »Kurvekone«. Hartmanns hustru Mette Prøjs og havde et lille Hus over for paa Gadens modsatte Side, som Hartmann havde hjulpet hende til. Hun gik rundt i Byen, baade til private og ind til Gæstgiverne med sin store flettede Spaankurv paa Armen og solgte Wienerbrød, Snegle o.s.v.

Hartmann var en af Byens mere ansete Borgere, var en Tid i Byraadet og i en Aarække Fattigforstander; for Resten tog han ikke Del i det offentlige Liv, men passede sin Næring.

I smaa halvhundrede Aar drev den gamle Bager sin Forretning. 1. Maj 1883 overtog Sønnen Randolph Hartmann denne og senere Ejendommen.

Den gamle Bager døde i Januar 1892, 79 Aar gammel, hans Hustru var død en Snes Aar i Forvejen. Mest kendt af Børnene var den ældste Søn, Emil Hartmann »Maleren«, der døde for en halv Snes Aar siden. En Datter var gift med afdøde Købmand og Bankdirektør A. Sørensen.

Nu ejes Bageriet af en Hartmann i 3die Generation, Henrik Hartmann der har genopbygget det gamle historiske Bageri og fortsætter Traditionen.

Carl Svenstrup født 23. januar 1881 i Grenaa, død 17. februar 1964 i Grenaa, var bibliotekar, som blev modtager af Dannebrogordenen i 1947. Han er bedst kendt for sit mangeårige arbejde med Grenaa byhistorie.

Svenstrup blev født ind i en skomager familie i Østergade i Grenaa. Han gik ud af Grenaa private Realskole som 14-årig for at komme i lære som skomager. Efter læreårene drog han på valsen bl.a. i Tyskland, men vendte hjem for at læse til lærer. I 1906 blev han færdig som lærer fra Blaagaards Semnarium og vendte tilbage til Grenaa som lærer ved sin gamle realskole.

I forbindelse med 1. verdenskrig blev den daværende bibliotekar ved Grenaa Bibliotek indkaldt og Carl Svenstrup overtog arbejdet som bibliotekar. I 1947 blev han Ridder af Dannebrog og stoppede som lærer for udelukkende at hellige sig biblioteket og »Grenaa Bys Historie«, som han var påbegyndt udgivelsen af i 1933. Byhistorien har fyldt meget i Svenstrups liv, den udkom i perioden 1933-1957 og et komplet sæt indeholder 2.793 sider. Efter næsten 25 års arbejde var »Grenaa Bys Historie« færdig.

Grenaa Købstad bestod i 1951 et maleri af Svenstrup, der er ophængt på rådhuset i Grenaa. I november 1954 fratrådte han som bibliotekar og i 1958 blev han æresborger i Grenaa. Svenstrup var gift to gange og overlevede begge hustruer, fik to drenge, var aktiv vinterbader og ivrig amatørfotograf. Han døde den 17. februar 1964 på De gamles Hjem, Lillegade 48 i Grenaa.

Informationen er hentet fra Wikipedia.
Kildehenvisninger foreligger sammesteds.
https://da.wikipedia.org/wiki/Carl_Svenstrup